

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA NISHATI NA MADINI

**TAARIFA YA KAMATI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA
NISHATI (FUNGU 58) KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 PAMOJA NA
MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA
MWAKA WA FEDHA 2025/2026**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Kudumu za
Bunge, Toleo la Februari, 2023]*

Ofisi ya Bunge,
10 Barabara ya Morogoro,
S.L.P. 941,
40490 Tambukareli,
DODOMA.

28 APRILI, 2025

YALIYOMO

YALIYOMO.....	i
VIELELEZO	iii
VIFUPISHO VYA MANENO	iv
SEHEMU YA KWANZA.....	1
1.0 UTANGULIZI	1
1.1 Muundo wa Taarifa	2
SEHEMU YA PILI	3
2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 PAMOJA NA UZINGATIAJI WA MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI.....	3
2.1 Ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2024/2025	4
2.1.1 Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Maji wa Rumakali na Njia ya Kusafirisha umeme (Na. 3167), Njombe.....	4
2.1.2 Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Maji wa Ruhudji na Njia ya Kusafirisha umeme (Na. 3165), Njombe	6
2.1.3 Ujenzi wa Kituo cha Kupoza Umeme cha Kisada (Na. 3166), Mufindi, Iringa.....	8
2.1.4 Utekelezaji wa miradi ya REA (Mradi Na. 3113) katika Wilaya ya Njombe na Makete, mkoa wa Njombe.....	10
2.1.5 Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Wizara (Na. 6389) Mtumba, Dodoma	13
2.2 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025	14
2.3 Uchambuzi kuhusu Ukusanyaji wa Maduhuli hadi kufikia mwezi Februari, 2025.....	16
2.4 Uchambuzi kuhusu Upatikanaji wa Fedha hadi kufikia mwezi Februari, 2025.....	17
2.5 Uchambuzi kuhusu Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati.....	20
SEHEMU YA TATU	23
3.0 UCHAMBUZI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026	23
3.1 Uchambuzi wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026	23
3.2 Uchambuzi kuhusu Makadirio ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026	26
3.3 Uchambuzi kuhusu Makadirio ya Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026	28
3.4 Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara na Bajeti ya Taifa	30
3.5 Uchambuzi kuhusu Masuala Mahsusi.....	32
3.5.1 Mwenendo wa Uzalishaji wa Umeme Nchini	32
3.5.2 Hali ya Upatikanaji wa Mafuta Nchini.....	35
SEHEMU YA NNE.....	37
4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	37
4.1 Wizara ya Nishati	37
4.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	38

4.3 Wakala wa Umeme Vijijini –REA	39
4.4 Shirika la Maendeleo la Petroli (TPDC)	40
4.5 Mamlaka ya Udhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA)	40
4.6 Wakala wa Uagizaji Mafuta kwa Pamoja (PBPA)	41
SEHEMU YA TANO	43
5.0 HITIMISHO	43
5.1 Shukrani	43
5.2 Hoja.....	45

VIELELEZO

Kielelezo NA. 1:	Makusanyo ya Maduhuli hadi kufikia Februari, 2025	16
Kielelezo NA. 2:	Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Februari, 2025	18
Kielelezo NA. 3:	Ulinganisho wa Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na 2025/2026.....	27
Kielelezo NA. 4:	Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na 2025/2026	29
Kielelezo NA. 5:	Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti ya Taifa kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026.....	32
Kielelezo NA. 6:	Ulinganisho wa uwezo wa vyanzo vya kuzalisha Umeme katika Gridi ya Taifa dhidi ya uzalishaji unaopatikana hadi kufikia mwezi Februari, 2025	33

VIFUPISHO VYA MANENO

EWURA	Energy and Water Utilities Regulatory Authority
JNHPP	Julius Nyerere Hydropower Project
LNG	Liquified Natural Gas
LPG	Liquefied Petroleum Gas
MW	Megawatt
NHC	National Housing Corporation
OC	Other Charges
PBPA	Petroleum Bulk Procurement Agency
PE	Personal Emolument
PURA	Petroleum Upstream Regulatory Authority
REA	Rural Energy Agency
SPR	Strategic Petroleum Reserve
TANESCO	Tanzania Electric Supply Company Limited
TANOIL	TANOIL Investment Limited
TBA	Tanzania Building Agency
TPDC	Tanzania Petroleum Development Corporation

TAARIFA YA KAMATI KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA YA NISHATI (FUNGU 58) KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 PAMOJA NA MAONI YA KAMATI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

SEHEMU YA KWANZA

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 118(9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023¹, natumia fursa hii kukushukuru kwa kunipa nafasi ya kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini kuhusu utekelezaji wa majukumu na bajeti ya Wizara ya Nishati (**Fungu 58**) kwa mwaka wa fedha 2024/2025 pamoja na Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2025/2026.

Msingi wa uchambuzi na maoni hayo ni kutokana na majukumu ya Kamati kadiri yalivyoainishwa katika kanuni ya 117(2) ikisomwa pamoja na kifungu cha 7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari 2023².

¹118 (9) Baada ya Waziri kuwasilisha Hotuba ya Bajeti kwa mujibu wa fasili (1), Mwenyekiti wa Kamati iliyopitia makadirio husika na Msemaji wa Kambi Rasmi ya Walio Wachache Bungeni watatoa maoni yao kwa muda usiozidi dakika thelathini kila mmoja.

² 7.-(1) Majukumu ya Kamati ya Kudumu ya Bunge za kisekta yatakuwa yafuatayo:- (a) kushughulikia bajeti ya Wizara inazosisimamia;

1.1 Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, muundo wa taarifa hii umezingatia masharti ya Kanuni ya 142 ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023 na imegawanyika katika sehemu zifuatazo:

- (a) Sehemu ya Kwanza inahusu utangulizi, msingi na muundo wa taarifa hii;
- (b) Sehemu ya Pili inahusu uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na namna Wizara ilivyotekeleza ushauri na mapendekezo ya Kamati;
- (c) Sehemu ya Tatu inahusu uchambuzi wa makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/2026;
- (d) Sehemu ya Nne inahusu maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati kwa Wizara na Serikali kwa ujumla; na
- (e) Sehemu ya Tano ni hitimisho ikijumuisha shukrani.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/2025 PAMOJA NA UZINGATIAJI WA MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 117(2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Februari 2023, inaweka masharti kwa Kamati za kisekta kuchambua taarifa za utekelezaji wa bajeti za Wizara zinazozisimamia na kufanya ulinganisho wa makadirio ya matumizi kwa mwaka wa fedha unaofuata³. Kwa kuzingatia masharti hayo, kuanzia tarehe 12 hadi 29 Machi, 2025 Kamati ilitekeleza wajibu huo kwa kufanya uchambuzi wa utekelezaji wa bajeti ya Wizara ya Nishati kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na kufanya ulinganisho dhidi ya mapendekezo ya bajeti ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2025/2026.

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wake, Kamati ilijielekeza kwenye maeneo yafuatayo: -

- (a) Ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2024/2025;
- (b) Uchambuzi kuhusu utekelezaji wa vipaumbele vya Wizara kwa mwaka wa fedha 2024/2025;
- (c) Uchambuzi kuhusu ukusanyaji wa maduhuli katika mwaka wa fedha 2024/2025;

³Baada ya kutembelea miradi, Kamati za Bunge za Kisekta, kwa kipindi kisichozidi siku tisa, zitafanya vikao vya kuchambua taarifa za utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazozisimamia kwa mwaka wa fedha unaoisha na kufanya ulinganisho kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa mwaka wa fedha unaofuata

(d) Uchambuzi kuhusu upatikanaji wa fedha hadi kufikia Februari, 2025; na

(e) Uchambuzi kuhusu utekelezaji wa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati.

2.1 Ukaguzi wa miradi iliyotengewa fedha katika mwaka wa fedha 2024/2025

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 117(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge⁴ inaweka masharti kwa Kamati za kisékta kutembelea na kukagua utekelezaji wa miradi iliyotengewa fedha kwa mwaka wa fedha unaoisha (2024/2025). Katika kuzingatia masharti hayo, katika sekta ya nishati, Kamati ilifanya ziara katika mikoa mitatu ambayo ni Njombe, Iringa na Dodoma na kukagua jumla ya miradi saba (7) inayotekelezwa na Serikali chini ya Wizara ya Nishati.

Lengo la ukaguzi huo ni kutathmini utekelezaji wa miradi hiyo pamoja na kubainisha mafanikio na changamoto ili kuweza kulishauri Bunge kuhusu hatua za kuchukua katika kuisimamia Serikali. Uchambuzi wa baadhi ya miradi iliyokaguliwa na matokeo ya ukaguzi wake ni kama ifuatavyo: -

2.1.1 Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Maji wa Rumakali na Njia ya Kusafirisha umeme (Na. 3167), Njombe.

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusu ujenzi wa kituo cha kuzalisha umeme kwa kutumia maporomoko ya maji ya mto Rumakali katika mkoa wa Njombe na njia ya kusafirisha umeme

⁴Toleo la Februari 2023

msongo wa **Kv 220** yenye urefu wa **kilomita 65** kutoka kwenye mitambo ya uzalishaji hadi kituo cha kupoza umeme cha Iganjo katika mkoa wa Mbeya.

Upembuzi yakinifu wa mradi huu uliofanyika mwaka 1998 ulionesha kuwa mradi una uwezo wa kuzalisha umeme **MW 222**. Aidha, kutokana na upembuzi huo kuwa wa muda mrefu, mwaka 2020 hadi 2024 Serikali ilihuisha upembuzi wa mradi huo na kujiridhisha kuwa mradi huo unatekelezeka na una manufaa makubwa kiuchumi na kijamii.

Mheshimiwa Spika, kutokana na umuhimu wa mradi huu, Serikali kupitia Wizara ya Nishati iliuainisha kuwa miongoni mwa miradi ya kielelezo katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano, awamuya Tatu (FYDP III) wa mwaka 2021/2022 hadi 2025/2026. Gharama za utekelezaji wa mradi huu zinakadiriwa kuwa **Dola za Marekani Milioni 634.5 (takribani shilingi Trilioni 1.586)**.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, mradi huu ulitengewa **shilingi bilioni mbili (Tzs 2,000,000,000/=)** kwa ajili ya kuanza zoezi la ulipaji wa fidia kwa wananchi **5,508** wanaopaswa kuachia maeneo yao ili kupisha utekelezaji wa mradi.

Kamati ilipohoji kuhusu hatua iliyofikiwa katika ulipaji wa fidia na iwapo fedha hizo zinatoshesha, ilifahamishwa kwamba hadi wakati huo hakukuwa na mwananchi aliyelipwa fidia licha ya zoezi la uthamini kukamilika. Aidha, ufafanuzi zaidi ulitolewa kwamba, kiasi cha fedha kinachohitajika ili kulipa fidia kwa wananchi wote 5,508 ni **shilingi Bilioni 26.42**,

ambacho kinakusudiwa kutengwa katika bajeti ya mwaka 2025/2026.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kuchelewa kuanza kwa utekelezaji wa mradi huu Kamati ilifahamishwa kwamba, changamoto kubwa ni ukosefu wa fedha. Aidha, Serikali ilieleza kwamba, ilijaribu kutekeleza mradi huu kwa ubia na sekta binafsi (PPP), hata hivyo mbinu hiyo ilishindikana kutokana na wabia wengi katika sekta binafsi kutokuwa tayari.

Ili kuhakikisha mradi huu unatekelezwa, Serikali ilieleza Kamati kwamba, inaendelea na jitihada za kutafuta fedha kutoka vyanzo vingine. **Ni rai ya Kamati kuwa, Serikali iongeze jitihada katika kutafuta fedha, ili mradi huu uweze kutekelezwa katika muda mfupi ujao.**

2.1.2 Mradi wa Kuzalisha Umeme wa Maji wa Ruhudji na Njia ya Kusafirisha umeme (Na. 3165), Njombe

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusu ujenzi wa kituo cha kuzalisha umeme kwa kutumia maporomoko ya maji ya mto Ruhudji katika mkoa wa Njombe na njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa **Kv400** yenye urefu wa **kilomita 170** kutoka kwenye mitambo ya uzalishaji hadi kituo cha kupoza umeme kinachojengwa eneo la Kisada – Mufindi, mkoa wa Iringa.

Upembuzi yakinifu wa mradi huu uliofanyika mwaka 1998 ulionesha kwamba, mradi una uwezo wa kuzalisha kiasi cha umeme **MW 358**. Aidha, kutokana na upembuzi huo kuwa wa muda mrefu, kati ya mwaka 2020 hadi 2024 Serikali ilihuisha

upembuzi huo na kujiridhisha kuwa utekelezaji wa mradi huo una manufaa makubwa kiuchumi na kijamii.

Kutokana na umuhimu wake, Serikali kupitia Wizara ya Nishati iliubaini mradi huo kuwa miongoni mwa miradi ya kielelezo katika Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano, awamu ya Tatu (FYDP III) wa mwaka 2021/2022 hadi 2025/2026. Gharama za utekelezaji wa mradi huo zinakadiriwa kuwa **Dola za Marekani Milioni 976.61 (takribani shilingi Trilioni 2.44).**

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, mradi huu ulitengewa **shilingi Bilioni thelathini na saba (Tzs 37,000,000,000)** kwa ajili ya kulipa fidia wananchi 2,601 walioachia maeneo yao ili kupisha utekelezaji wa mradi huu.

Kamati ilipohoji kuhusu hatua iliyofikiwa katika zoezi la ulipaji fidia ilielezwa kwamba, zoezi la uthamini lilikuwa limekamilika lakini hakuna mwananchi aliyelipwa fidia. Aidha, ilielezwa kwamba, Wizara imewasilisha hazina maombi ya fedha ili kufanikisha ulipaji wa fidia. Vilevile, Kamati ilielezwa kwamba, ili kuhakikisha zoezi la fidia kwa wananchi wote linakamilika Wizara imetenga fedha katika mwaka ujao wa fedha (2025/2026).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba, changamoto kubwa inayokwamisha utekelezaji wa mradi huu ni ukosefu wa fedha, na ili kuikabili Serikali inaendelea na jitihada za kutafuta fedha kutoka vyanzo vingine.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Serikali imedhamiria kutekeleza mradi huu kwa kuhuisha upembuzi yakinifu na kutenga fedha za fidia kwa wananchi watakapoathirika, **ni mtazamo wa Kamati kuwa Serikali itafute fedha haraka ili utekelezaji wa mradi huu uanze mapema. Aidha, iwapo utekelezaji wa mradi utaendelea kuchelewa, kunaweza kusababisha wananchi kuvamia maeneo yaliyotwaliwa na hivyo kusababisha migogoro ya ardhi.**

2.1.3 Ujenzi wa Kituo cha Kupoza Umeme cha Kisada (Na. 3166), Mufindi, Iringa.

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa kituo cha kupoza umeme Kisada ni miongoni mwa vituo vitano (5) vya kupoza umeme, ambavyo ni sehemu ya mradi mkubwa wa ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa **Kv 400** yenye urefu wa kilomita 616 kutoka Tagamenda - Iringa hadi Sumbawanga - Rukwa. Aidha, njia hiyo inahusisha ujenzi wa kipande cha njia ya kusafirisha umeme msongo wa **Kv 400** yenye urefu wa kilomita 4 kutoka Tunduma hadi Nakonde nchini Zambia.

Gharama za ujenzi wa njia za kusafirisha na vituo vya kupoza umeme ni **Dola za Marekani milioni 827.3**. Hadi wakati wa ukaguzi wa mradi huu mwezi Machi, 2025 utekelezaji wake ulikuwa umefikia **asilimia 51**. Utekelezaji wa mradi huu unatarajiwa kuleta faida za kiuchumi na kijamii kama ifuatavyo: -

- (a) Kuimarisha hali ya upatikanaji wa umeme katika mikoa ya Iringa, Njombe, Mbeya, Songwe na Rukwa;

- (b) Kuunganisha mkoa wa Rukwa katika gridi ya Taifa; na
- (c) Kuunganisha Gridi za Taifa za Tanzania na Zambia na hivyo kuwezesha Tanzania kufanya biashara ya umeme na nchi za Kusini mwa Afrika.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa kituo cha kupoza umeme cha Kisada kilichopo umbali wa kilomita 15 kutoka mji mdogo wa Nyololo, ujenzi wake unatekelezwa na Kampuni ya ujenzi ya **TBEA** na mshauri elekezi Kampuni ya **PowerGrid Ltd** zote za nchini India. Ujenzi ulianza mwezi Mei, 2024 na umepangwa kukamilika mwezi Mei, 2026.

Kamati ilipotembelea na kukagua ujenzi wa kituo hiki ambao utagharimu dola za Marekani **milioni 61.5**, ujenzi wake ulikuwa umefikia asilimia **17.8**. Gharama hizo zinahusisha fidia ya shilingi **milioni 78.52** kwa wananchi tisa (9) walioachia maeneo yao, ambapo tayari kiasi cha **shilingi milioni 70** kimelipwa kwa wananchi saba (7) na wamebaki wawili kutokana na changamoto binafsi.

Mheshimiwa Spika, ujenzi wa kituo hiki unatarajiwa kuwa na faida za muda mrefu na muda mfupi. Miongoni mwa faida za muda mfupi ni pamoja na ajira kwa watu sabini (70), kuchochea biashara ya bidhaa na huduma katika mji wa Nyololo na ujenzi wa barabara ya **kilomita 15** kutoka Nyololo hadi Kisada. Aidha, ujenzi wa kituo hiki utawezesha kusimikwa kwa mashine umba mbili zenye uwezo wa **Kv 32** na hivyo kuongeza umeme kiasi cha **MW 200** kwa ajili ya matumizi ya mkoa wa Iringa.

Vilevile, Kamati ilifahamishwa kwamba ujenzi wa kituo hicho utarahisisha upozaji wa umeme unaotarajiwa kuzalishwa katika mradi wa Ruhudji katika mkoa wa Njombe na kuingizwa katika gridi ya taifa.

2.1.4 Utekelezaji wa miradi ya REA (Mradi Na. 3113) katika Wilaya ya Njombe na Makete, mkoa wa Njombe

Mheshimiwa Spika, Njombe ni miongoni mwa mikoa inayonufaika na miradi ya umeme inayotekelezwa na Wakala wa Umeme Vijijini (REA). Jumla ya miradi mitano (5) inatekelezwa Njombe kwa gharama ya **shilingi bilioni 81.613**. Baadhi ya miradi hiyo ni mradi kabambe wa kusambaza umeme vijijini, awamu ya III, mzunguko wa II wenye gharama **shilingi bilioni 41.53**; mradi wa kupeleka umeme kwenye vituo vya afya na pampu za maji kwa gharama ya **shilingi bilioni moja (1,000,000,000)** na mradi wa kupeleka umeme vitongojini, awamu ya II A (HEP IIA) kwa gharama ya **shilingi bilioni 10.07**.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea baadhi ya miradi katika wilaya ya Njombe na wilaya ya Makete ili kuona hatua za utekelezaji. Katika wilaya ya Njombe ilibainika kuwa hadi Februari, 2025 vijiji vyote 103 vilikuwa vimefikishiwa huduma ya umeme wa REA. Aidha, vitongoji 314 kati 518 vilikuwa vimefikishiwa huduma ya umeme wa REA ambayo ni sawa na **asilimia 60.61** ya vitongoji vyote.

Kwa upande wa wilaya ya Makete, **vijiji 92** kati **93** vilikuwa vimefikishiwa huduma ya umeme wa REA, na **vitongoji 323**

sawa na asilimia **73.07** ya vitongoji vyote **442** pia vilikuwa vimefikishiwa huduma hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifahamishwa kuwa, kijiji kimoja cha wilaya ya Makete hakijafikiwa na huduma ya umeme wa REA kutokana na kutofikika kwa njia ya barabara. Hata hivyo, Kamati ilielezwa kuwa tayari REA imetoa zabuni kwa SUMA JKT ili kufikisha umeme katika kijiji hicho kwa kutumia mbinu za kijeshi katika kusafirisha vifaa vya mradi, kazi ambayo itatekelezwa kuanzia Aprili hadi Juni, 2025.

Kamati inaipongeza Wizara kwa hatua hii ya kutumia vyombo vya ndani kufikisha huduma ya umeme kwenye maeneo yanayohitaji mbinu za kipekee, jambo linalookoa fedha ikilinganishwa na matumizi ya wakandarasi wa kawaida. Ni rai ya Kamati kwamba, mbinu za aina hii zitumike pia katika maeneo mengine yasiyofikika kwa urahisi.

Mheshimiwa Spika, ili kujiridhisha na utekelezaji wa miradi ya kusambaza umeme vijijini na vitongojinini, Kamati ilifanya ziara katika kijiji cha Mang`oto, wilaya ya Makete na vijiji vya Lwangu na Welela vilivyopo wilaya ya Njombe.

Katika vijiji hivyo, Kamati ilishuhudia huduma ya umeme katika zahanati za vijiji, na hivyo kuwezesha utunzaji wa chanjo katika majokofu yanayotumia umeme. Hatua hiyo imechangia kuboresha utolewaji wa huduma ya chanjo muhimu, sambamba na huduma za kimatibabu.

Aidha, Kamati ilishuhudia mashine za kusaga nafaka zinazotumia umeme, na hivyo kupunguza gharama za kusaga

kwa wananchi wa maeneo hayo. Baadhi ya wananchi walieleza kwamba, huduma ya umeme imesaidia kupunguza gharama ya kusaga kutoka **shilingi 3,000** kwa debe kabla ya umeme hadi **shilingi 1,000**.

Mheshimiwa Spika, licha ya mafanikio hayo, baadhi ya wananchi katika vijiji hivyo walilalamikia hali ya kukosa huduma ya umeme kutokana na mashine umba kupigwa na radi, na waliojenga nyumba mbali na vyanzo vya umeme kulipa gharama kubwa zaidi ya **shilingi 27,000**.

Katika ufafanuzi wa changamoto hizo, Wizara ilieleza kwamba maeneo ya Makete na Njombe yamekuwa yakikumbwa na changamoto ya mashine umba kupigwa na radi kutokana na uwepo wa mvua kubwa inayoambatana na radi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu gharama za kuunganishiwa umeme ilielezwa kwamba, gharama za kuunganisha umeme wa njia moja kwa wateja walio ndani ya umbali wa mita thelathini (30) kutoka kwenye miundombinu maeneo yote ya vijijini ni **shilingi 27,000**.

Aidha, kwa wateja walio nje ya umbali huo gharama za kuunganishwa ni tofauti, ambapo katika umbali wa mita sabini (70) gharama ni **shilingi 515,617.52** na umbali wa mita mia moja ishirini (120) ni **shilingi 696,669.64**. Vilevile, kwa wateja wa maeneo ya mijini gharama ya kuunganishiwa umeme ni **shilingi 320,960**.

2.1.5 Mradi wa Ujenzi wa Jengo la Wizara (Na. 6389) Mtumba, Dodoma

Mheshimiwa Spika, mradi huu unahusu ujenzi wa jengo la ghorofa sita (6) kwa ajili ya ofisi za Wizara ya Nishati na unatekelezwa katika mji wa Serikali Mtumba, Dodoma. Gharama za mradi ni **shilingi bilioni 25.22** ambapo kati ya kiasi hicho, **shilingi bilioni 1.55** ni kwa ajili ya mkandarasi mshauri (TBA) na **shilingi bilioni 23.68** ni kwa ajili ya mkandarasi wa ujenzi (NHC).

Kamati ilipotembelea mradi huu tarehe 20 Machi, 2025, utekelezaji wake ulikuwa umefikia asilimia 94. Kiwango cha utekelezaji kimeongezeka kwa asilimia 19 ikilinganishwa na asilimia 75 ya mwezi Machi, 2024 wakati Kamati ilipokagua mradi huu. Aidha, hadi tarehe 20 Machi, 2025, kiasi cha **shilingi bilioni 22.21** sawa na **asilimia 80.06** kilikuwa kimeshalipwa na Serikali kwa wakandarasi wanaotekeleza mradi huu. Kiasi hicho ni ongezeko la **shilingi bilioni 5.73** ikilinganishwa na **shilingi bilioni 16.48** (asilimia 65.33) kilichokuwa kimelipwa hadi mwezi Machi, 2024.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa mradi huu ulianza Novemba, 2021 na ulitakiwa kukamilika Novemba, 2023. Hata hivyo, mradi umechelewa kutokana na sababu mbalimbali zikiwemo uhaba wa fedha za kigeni (dola za marekani) uliochelewesha malighafi za ujenzi kutoka nje ya nchi, na mabadiliko (variations) katika mfumo wa pampu ya maji ya zimamoto. Kamati ilihakikishiwa na Wizara kuwa jengo hilo litakamilika na kuanza kutumika kabla ya mwezi Juni, 2025 kwa kuwa

malighafi zote zimefikishwa eneo la ujenzi na kazi zilizobaki ni za umaliziaji.

Mheshimiwa Spika, pamoja na jengo kutokamilika, Kamati ilishuhudia hatua kubwa ya utekelezaji wake ikilinganishwa na hali ilivyokuwa wakati wa ukaguzi wa mwaka 2024. Kamati inaipongeza Serikali kwa kutoa fedha kiasi cha **shilingi bilioni 5.7** na kuwezesha ujenzi wa mradi huu kupiga hatua kubwa. **Ni rai ya Kamati kuwa Serikali itoe kwa ukamilifu fedha zilizobaki ili kukamilisha mradi huo mapema na kuwezesha jengo hilo kuanza kutumika kabla ya mwezi Juni, 2025 na hivyo kukidhi matarajio ya Wizara.**

2.2 Uchambuzi wa Utekelezaji wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara ilipanga kutekeleza vipaumbele tisa (9). Asilimia kubwa ya vipaumbele hivyo ilikuwa ni kuendeleza miradi ambayo imekuwa ikitekelezwa katika mwaka wa fedha 2023/2024. Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, kwa sehemu kubwa Wizara imetekeleza vipaumbele hivyo kwa kiasi cha kuridhisha isipokuwa kwa vipaumbele vichache ambavyo utekelezaji haukuwa wa kuridhisha.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa vipaumbele ambavyo utekelezaji wake unahitaji juhudi kuongezwa, Kamati imetoa ushauri kwa lengo la kuwezesha utekelezaji wake kufanyika kadri ulivyopangwa. Baadhi ya vipaumbele hivyo ni pamoja na:

-

(a) Kupeleka umeme katika vitongoji vya Tanzania Bara. Utekelezaji wake umeonesha, kati ya mwezi Februari, 2024 na Februari, 2025, vitongoji vilivyofikishiwa umeme katika kipindi hicho ni **927** tu sawa na **asilimia 2.89** ya **vitongoji 32,030** vilivyokuwa vimesalia.

Kamati ilifahamishwa kuwa upelekaji wa huduma ya umeme vitongojinini umepangwa kutekelezwa kikamilifu katika kipindi cha miaka mitano ijayo (2025 - 2030) baada ya kukamilika kwa mpango wa kufikisha umeme takribani katika vijiji vyote vya Tanzania Bara. **Licha ya mpango huo, Kamati inaendelea kushauri kuwa kasi ya utekelezaji wa kipaumbele hicho iongezeke ili kufikisha umeme kwenye vitongoji vingi mapema na kuondoa malalamiko ya wananchi waishio vitongojinini kutokana na kukosa huduma ya umeme.**

(b) Kufikisha umeme wa gridi ya Taifa katika mikoa iliyosalia ya Kigoma, Katavi, Rukwa, Kagera, Lindi na Mtwara.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba hadi Februari, 2025 ni mkoa wa Kigoma pekee ndiyo ulikuwa umeunganishwa na gridi ya Taifa. Aidha, mkoa wa Katavi upo katika hatua za mwisho na unatarajiwa kuunganishwa kabla ya kumalizika kwa mwaka wa fedha 2024/2025. **Ni ushauri wa Kamati kuwa, jitihada zaidi zifanyike ili kuunganisha mikoa iliyosalia katika gridi ya taifa.**

2.3 Uchambuzi kuhusu Ukusanyaji wa Maduhuli hadi kufikia mwezi Februari, 2025

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara ya Nishati (Fungu 58) ilipangiwa kukusanya **Shilingi 8,000,000.00** kutoka katika vyanzo mbalimbali zikiwemo shughuli za utawala. Hadi kufikia mwezi Februari, 2025 Wizara ilikuwa imekusanya kiasi cha **Shilingi 4,891,537** sawa na **asilimia 61.14** ya lengo kama inavyofafanuliwa katika Kielelezo Na. 01 cha taarifa hii.

Kielelezo NA. 1: Makusanyo ya Maduhuli hadi kufikia Februari, 2025

Chanzo cha Mapato	Kiasi kilichopangwa	Kiasi kilichokusanywa	Asilimia ya lengo
Stakabadhi nyinginezo	1,000	0	0
Marejesho ya fedha za Umma	7,999,000	4,891,537	61.15
JUMLA	8,000,000	4,891,537	61.14

Chanzo: Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa ukusanyaji wa maduhuli kwa Wizara hii ulikuwa chini ya lengo la kufikia **asilima 66** katika kipindi rejewa. Hata hivyo, ilielezwa kuwa hali hiyo imesababishwa na Wizara kutegemea kwa asilimia kubwa (**99.9%**) makusanyo kutoka chanzo kimoja ambacho ni urejeshaji wa masurufu (*imprest*). **Ni mtazamo wa Kamati kwamba Wizara ibuni vyanzo vipya vya mapato badala ya kuendelea kutegemea chanzo kimoja tu.**

2.4 Uchambuzi kuhusu Upatikanaji wa Fedha hadi kufikia mwezi Februari, 2025

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, Wizara ya Nishati (**Fungu 58**) iliidhinishiwa na Bunge jumla ya **Shilingi 1,883,759,455,000.00**. Fedha hizi zinajumuisha fedha za matumizi ya kawaida **Shilingi 88, 892, 623, 000/=** sawa na **asilimia 4.7** ya bajeti yote ya Wizara. Katika fedha hizo, **shilingi 19, 368, 422, 000.00** ni kwa ajili ya mishara (PE) na **shilingi 69, 524, 201, 000.00** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC).

Aidha, kiasi kilichotengwa kwa ajili ya maendeleo kilikuwa ni **shilingi 1,794,866,832,000.00** sawa na **asilimia 95.3** ya bajeti yote, ambapo **shilingi 1,536,020,274,000.00** ni fedha za ndani na **shilingi 258,846,558,000.00** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, mwenendo wa upatikanaji wa fedha unaonesha kuwa, hadi kufikia Februari, 2025 Wizara ilikuwa imepokea jumla ya **Shilingi 1,075,388,821,935.69** sawa na **asilimia 57.08** ya bajeti iliyoidhinishwa. Kati ya fedha hizo zilizopokelewa, **Shilingi 1,059,172,224,067.48** sawa na **asilimia 59** ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Aidha, **shilingi 16,216,597,868.21** sawa na **asilimia 27** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida, ambapo **Shilingi 10,982,800,665.3** sawa na **asilimia 16** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC), na **Shilingi 5,233,797,202.88** sawa na **asilimia 27** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Wizara na taasisi ya PURA. Ufafanuzi zaidi kuhusu mapokezi ya fedha hizo ni kama inavyoonekana katika kielelezo Na. 02 cha taarifa hii.

Kielelezo NA. 2: Mwenendo wa Upatikanaji wa Fedha katika kipindi cha kuanzia Julai, 2024 hadi Februari, 2025

Na.	Matumizi	Bajeti ya Mwaka 2024/25	Fedha zilizopokelewa hadi Februari, 2025	Asilimia ya Fedha Zilipokelewa
A	Matumizi ya Kawaida			
1.	Matumizi Mengineyo (OC)	69,524,201,000	10,982,800,665.30	16
2.	Mishahara (PE)	19,368,422,000	5,233,797,202.88	27
Jumla Ndogo		88,892,623,000	16,216,597,868.21	18
B	Matumizi ya Maendeleo			
3.	Fedha za Ndani	1,536,020,274,000	894,168,139,088.25	58
4.	Fedha za Nje	258,846,558,000	165,004,084,979.23	64
Jumla Ndogo		1,794,866,832,000	1,059,172,224,067.48	59
JUMLA KUU		1,883,759,455,000	1,075,388,821,935.69	57

Chanzo: Taarifa ya Utekelezaji ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, upatikanaji wa fedha za matumizi mengineyo (OC) siyo wa kuridhisha kwani kiasi kilichopokelewa ni **Shilingi 10,982,800,665.30** kati ya **shilingi 69,524,201,000.00** zilizoidhinishwa. Aidha, kiasi hicho kilichopokelewa ni sehemu tu ya fedha za ndani za matumizi mengineyo (OC) zilizoidhinishwa **shilingi 16,324,201,000**. Hivyo kiasi cha **Shilingi 10,982,800,665.30** ni utekelezaji wa **asilimia 67.27** ya fedha za ndani za matumizi mengineyo (OC).

Uchambuzi zaidi wa Kamati umeonesha kuwa, asilimia ya kupokelewa kwa fedha za OC inaonekana kuwa ndogo (16%) kunatokana na Wizara kujumuisha fedha za nje ambazo hazikupokelewa kutoka IMF **shilingi 53,200,000,000**. Fedha hizo zilipangwa kutumika kwa ajili ya kutekeleza miradi ya TANESCO

(Gridi imara), umeme vitongojini na OC ya Wizara na taasisi zake za PURA na TPDC.

Mheshimiwa Spika, vilevile uchambuzi zaidi umebaini kuwa, fedha hizo zimekuwa zikitengwa katika bajeti ya Wizara kwa miaka miwili mfululizo (2023/2024 na 2024/2025) lakini Wizara haijawahi kupokea kiasi chochote. Aidha, Kamati ilibani kuwa, matarajio ya kupatikana kwa fedha hizo kwa robo ya mwisho ya mwaka wa fedha 2024/2025 ni madogo.

Ni mtazamo wa Kamati kwamba, upatikanaji wa fedha hizi hauna uhakika. Hivyo, ni vyema Wizara ikahakikisha inapata uhakika kutoka kwa wahusika wa kutolewa kwa fedha hizo kabla ya kuzitenga kwenye bajeti yake.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa fedha za mishahara, hadi mwezi Februari, 2025 kiasi kilichopokelewa kilikuwa **shilingi 5,233,797,202.88** kati ya kiasi cha **shilingi 19,368,422,000.00** kilichoidhinishwa. Kamati ilifahamishwa kuwa, kupokelewa kwa kiasi kidogo cha fedha za mishahara kunatokana na kutopokelewa kwa mishahara ya TPDC kiasi cha **shilingi 11,658,374,000** kilichoidhinishwa kwenye bajeti kutokana na taasisi hiyo kuanza kulipa mishahara ya watumishi wake kutoka kwenye fedha za mapato ya ndani.

Kuondolewa kwa fedha za mishahara ya TPDC kunafanya bajeti halisi ya mishahara kuwa **shilingi 7,710,048,000.00** na hivyo kiasi cha **shilingi 5,233,797,202.88** kilichopokelewa ni sawa na

asilimia 67.88 ya bajeti ya mishahara kwa ajili ya Wizara na PURA, kiwango ambacho ni cha kuridhisha.

2.5 Uchambuzi kuhusu Utekelezaji wa Maoni, Ushauri na Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Kamati kuhusu uchambuzi wa Bajeti ya Wizara ya Nishati kwa mwaka wa fedha 2024/2025 iliyowasilishwa Bungeni tarehe 24 Aprili, 2024, pamoja na mambo mengine, ilitoa maoni, ushauri na mapendekezo thelathini (30) ili yafanyiwe kazi na Wizara. Katika kikao chake cha tarehe 21 Machi, 2025, Kamati ilipokea na kuchambua taarifa ya Wizara kuhusu utekelezaji wa maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati.

Tathmini inaonesha kuwa, Wizara imetekeleza maoni, ushauri na mapendekezo kwa kiwango kinachoridhisha. Aidha, baadhi ya maoni, ushauri na mapendekezo utekelezaji wake uko katika hatua mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, licha ya utekelezaji mzuri na wenye muendelezo wa maoni, ushauri na mapendekezo yaliyotolewa, ni rai ya Kamati kwamba, Wizara iongeze bidii kwenye utekelezaji wa maoni yafuatayo: -

- (a) Kufuatilia kwa ukaribu na kuhakikisha **shilingi bilioni 53.2** za matumizi mengineyo (OC) kutoka *IMF* zilizotengwa katika mwaka wa fedha 2024/2025, zinatolewa kabla mwaka wa fedha 2024/2025 haujakamilika. Taarifa ya utekelezaji

ilionesha kuwa, hadi tarehe 21 Machi, 2025, hakukuwa na kiasi chochote cha fedha kilichopokelewa.

- (b) Kuongeza kasi ya kupeleka umeme kwenye vitongoji **32,030** vilivyobakia. Utekelezaji umeonesha kuwa, vitongoji vilivyofikishiwa umeme viliongezeka kutoka **32,730** mwezi Februari, 2024 hadi **33,657** mwezi Februari, 2025. Ongezeko hilo ni sawa na **vitongoji 927** ambalo ni ongezeko sawa na asilimia **2.89** ya utekelezaji. Kiasi hicho ni kidogo ikilinganishwa na idadi ya vitongoji vilivyosalia. Wizara iongeze kasi ya kupeleka umeme kwenye vitongoji ili kuondoa malalamiko ya kukosa huduma ya umeme kutoka miongoni mwa wananchi waishio katika vitongoji visivyo na huduma hiyo.
- (c) Serikali ihakikishe Kampuni ya TANOIL inaongeza kasi ya ukusanyaji wa madeni chechefu yaliyobakia kiasi cha **shilingi bilioni 21** kutoka kwa wadaiwa sugu ili kuepusha upotevu wa fedha hizo. Taarifa ya utekelezaji ilionesha kwamba, TANOIL ilikusanya **shilingi bilioni 1.43** tu ambazo ni sawa na **asilimia 6.8** kwa mwaka. Kiwango hicho ni kidogo na kinaashiria kasi ndogo ya ukusanyaji wa madeni hayo.
- (d) Serikali iondoe tofauti ya gharama za kuunganishiwa umeme na kuziwianisha kuwa **shilingi 27,000** kwa wananchi wote wa vijijini ili kuondoa matabaka ambayo yanasababisha malalamiko kutoka kwa wananchi.

Utekelezaji umeonesha bado Serikali inatumia mwongozo wenye gharama tofauti kwa njia moja ya umeme kulingana na umbali kutoka miundombinu ya umeme. Gharama hizo ni **shilingi 27,000** kwa wateja walio ndani ya mita 30 kutoka kwenye miundombinu ya umeme, **shilingi 515,617** kwa wateja walio umbali wa mita 70, na **shilingi 696,669** kwa wateja walio umbali wa mita 120. Aidha, kwa wateja wote wa njia moja waishio mijini gharama ya kuunganishiwa umeme ni **shilingi 320,960**.

SEHEMU YA TATU

3.0 UCHAMBUZI KUHUSU MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI KWA MWAKA WA FEDHA 2025/2026

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Februari, 2023, Kamati ilipokea, kuchambua na kujadili Taarifa ya Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Nishati (Fungu 58) kwa mwaka wa fedha 2025/2026. Uchambuzi wa Kamati ulijielekeza katika maeneo yafuatayo: -

- (a) Uchambuzi wa vipaumbele vya Wizara kwa mwaka wa fedha 2025/2026;
- (b) Uchambuzi wa makadirio ya makusanyo ya maduhuli kwa mwaka wa fedha 2025/2026;
- (c) Uchambuzi wa makadirio ya matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/2026;
- (d) Ulinganisho kati ya Bajeti ya Wizara na Bajeti ya Taifa kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na 2025/2026; na
- (e) Uchambuzi wa masuala mahsusi ya kisékta.

3.1 Uchambuzi wa Vipaumbele vya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati kuhusu makadirio ya Bajeti ya Wizara ya Nishati kwa mwaka wa fedha 2025/2026 umebaini kuwa, malengo na vipaumbele vya Wizara vimezingatia miongozo mbalimbali ikiwemo: -

- (a) Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano (2021/22 – 2025/26);
- (b) Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2020;
- (c) Mpango Mkakati wa Wizara ya Nishati wa mwaka 2021/2022 - 2025/2026;
- (d) Mkakati wa Taifa wa Matumizi ya Nishati Safi ya Kupikia wa mwaka 2024-2034; na
- (e) Mpango wa Taifa wa Nishati wa mwaka 2025-2030 ulioidhinishwa katika Mkutano wa Wakuu wa Nchi za Afrika kuhusu Nishati uliofanyika jijini Dar es Salaam mwezi Januari, 2025.

Mheshimiwa Spika, katika kufikia malengo ambayo yamefafanuliwa kwa kina kupitia mpango mkakati wa Wizara wa mwaka 2021/2022 – 2025/2026 Wizara inakusudia kutekeleza jumla ya vipaumbele kumi na moja (11). Baadhi ya vipaumbele hivyo ni: -

- (a) Kuendelea kutekeleza miradi ya uzalishaji, usafirishaji na usambazaji wa umeme ikiwa ni pamoja na kufikisha gridi ya Taifa katika mikoa iliyosalia ya Rukwa, Kagera, Lindi na Mtwara;
- (b) Kuhakikisha upatikanaji wa umeme wa uhakika kwa kuimarisha Gridi ya Taifa (National Grid Stabilization Project);
- (c) Kutekeleza Mpango wa Taifa wa Nishati wa Mwaka 2025-2030 (National Energy Compact) kuhusu

upatinakaji na uunganishaji wa umeme kwa wananchi, kuongeza mchango wa nishati jadidifu na ushiriki wa sekta binafsi katika maendeleo ya sekta ya nishati;

- (d) Kuendelea kufikisha umeme vitongojinini, maeneo ya migodi, kilimo, viwanda, pampu za maji na katika vituo vya huduma za afya;
- (e) Kuendelea kuwawezesha wataanzania kutumia nishati safi ya kupikia;
- (f) Kuwezesha upatikanaji wa bidhaa za mafuta vijijini; na
- (g) Kuendelea na kazi ya utafutaji, uendelezaji na usambazaji wa mafuta na gesi asilia nchini pamoja na ujenzi wa bomba la kusafirisha mafuta kutoka Hoima, Uganda hadi Tanga, Tanzania (*East African Crude Oil Pipeline -EACOP*).

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kwamba asilimia kubwa ya vipaumbele vya mwaka wa fedha 2025/2026, ni mwendelezo wa vipaumbele vya mwaka wa fedha 2024/2025. Aidha, katika mwaka wa fedha 2025/2026, kimeongezwa kipaumbele kipya kinachohusu Mpango wa Taifa wa Nishati wa mwaka 2025-2030 (*National Energy Compact*) kuhusu upatinakaji na uunganishaji wa umeme kwa wananchi, kuongeza mchango wa nishati jadidifu na ushiriki wa sekta binafsi katika maendeleo ya sekta ya nishati. Kipaumbele hiki ni sehemu ya utekelezaji wa mpango ulioidhinishwa na Wakuu wa Nchi za Afrika katika Mkutano wa

Nishati wa Wakuu wa Nchi za Afrika uliofanyika tarehe 27 na 28 Januari, 2025 jijini Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya kipekee, Kamati inatoa pongezi nyingi kwa Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa kushawishi na kuwezesha Mkutano ule mkubwa kufanyika hapa nchini. Ni wazi kuwa kufanyika kwa mkutano huo kumeleta manufaa makubwa kwa nchi yetu yakiwemo ya kidiplomasia, kiuchumi na kijamii.

Aidha, Kamati inatoa pongezi kwa Wizara ya Nishati chini ya Mhe. Dkt. Doto Mashaka Biteko, Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati, kwa kufanya maandalizi mazuri yaliyowezesha mkutano huo kufanyika kwa ufanisi mkubwa.

3.2 Uchambuzi kuhusu Makadirio ya Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/2026 Wizara inaomba kuidhinishiwa kukusanya maduhuli ya **shilingi 4,000,000.00** kutoka kwenye vyanzo vyake viwili.

Uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, makadirio haya ni pungufu kwa kiasi cha **shilingi 4,000,000.00** sawa na **asilimia 50** ikilinganishwa na makadirio ya mwaka wa fedha 2024/2025 ambayo yalikuwa **shilingi 8,000,000.00**. Kielelezo Na. 03 kinafafanua kuhusu ulinganisho wa maduhuli.

Kielelezo NA. 3: Ulinganisho wa Maduhuli kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na 2025/2026

CHANZO	2024/2025	2025/2026	ONGEZECO/ UPUNGUFU	ASILIMIA
Marejesho ya Fedha za Umma (Recovery of Public Money)	7,999,000	3,999,000	4,000,000	50
Stakabadhi nyinginezo	1,000	1,000	0	0
JUMLA	8,000,000	4,000,000	4,000,000	50

Chanzo: Randama ya Wizara ya Nishati Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2025/2026 na Usanifu wa Kamati

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa vyanzo vya maduhuli kwa mwaka 2025/2026 vinafanana na vyanzo katika mwaka 2024/2025. Aidha, katika vyanzo hivyo, hadi kufikia mwezi Februari, 2025, Wizara ilikuwa imekusanya kiasi cha **shilingi 4,891,537** sawa na **asilimia 61** ya kiasi kilichoidhinishwa.

Mwenendo huo unaonesha kuwa, hadi kumalizika kwa robo ya nne ya mwaka wa fedha 2024/2025 kuna uwezekano kiwango cha makusanyo kikaongezeka. Kutokana na mantiki hiyo, Kamati inaishauri Wizara kuongeza kiwango cha makadirio ya maduhuli kutoka **shilingi 4,000,000.00** na kuwa **shilingi 8,000,000.00** kama ilivyo katika mwaka wa fedha 2024/2025. Aidha, ili kuongeza kiwango cha maduhuli, **Kamati inashauri Wizara ifanye jitihada zitakazoibua vyanzo zaidi vya mapato na hivyo kuongeza wigo wa mapato yatokanayo na maduhuli.**

3.3 Uchambuzi kuhusu Makadirio ya Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2025/2026, Wizara ya Nishati (Fungu 58) inaomba kuidhinishiwa na Bunge jumla ya **Shilingi 2,246,745,445,000.00** ambazo zinajumuisha fedha za matumizi ya kawaida **Shilingi 79, 232, 226, 000.00** na fedha za maendeleo **shilingi 2,167,513,219,000.00**

Katika fedha za matumizi ya kawaida ambazo ni sawa na **asilimia 3.5** ya bajeti yote ya Wizara, **shilingi 9, 299, 920, 000.00** ni kwa ajili ya mishara (PE) ya watumishi wa Wizara na taasisi ya PURA, na **shilingi 69, 932, 306, 000.00** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC).

Kamati ilielezwa kuwa, katika fedha za matumizi mengineyo (OC), **shilingi 53, 200, 000, 000.00** ni fedha za nje (IMF) kwa ajili ya matumizi mengineyo na miradi ya kuimarisha gridi ya Taifa na umeme vijijini (REA-HEP). Kwa msingi huo, fedha za ndani kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) ni **shilingi 16, 732, 306, 000.00** Hata hivyo, Kamati ina wasiwasi kuhusu upatikanaji wa fedha za nje za OC **shilingi bilioni 53.2**. Uzoefu unaonesha kwamba, fedha hizi zimekuwa zikitengwa katika miaka ya fedha miwili mfululizo (2023/2024 na 2024/2025), lakini zimekuwa hazitolewi.

Kutokana na mwenendo huo, ni rai ya Kamati kuwa, iwapo Wizara inaona kuna umuhimu wa kuendelea kuweka chanzo hiki katika bajeti yake, ni vyema ikabuni njia sahihi na

itakayohakikisha kupatikana kwa fedha hizo ili kutoendelea kuathiri utekelezaji wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, katika fedha za maendeleo ambazo ni sawa na **asilimia 96.5** ya bajeti yote ya Wizara, **shilingi 1, 466, 020, 274, 000.00** ni fedha za ndani na **shilingi 701, 492, 945, 000.00** ni fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa bajeti ya Wizara kwa mwaka wa fedha 2025/2026 imeongezeka kwa kiasi cha **shilingi 362, 985, 990, 000.00** sawa na **asilimia 19.27** ikilinganishwa na **shilingi 1, 883, 759, 455, 000.00** zilizotengwa katika mwaka wa fedha 2024/2025. Kielelezo Na.4 kinafafanua ulinganisho huo.

Kielelezo NA. 4: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara kwa Mwaka wa Fedha 2024/2025 na 2025/2026

WIZARA YA NISHATI - FUNGU 58					
FEDHA	CHANZO	2024/2025	2025/2026	ONGEZEKO/ UPUNGUFU	ASILIMIA
Maendeleo	Fedha za Ndani	1,536,020,274,000	1,466,020,274,000	70,000,000,000	-(4.56)
	Fedha za Nje	258,846,558,000	701,492,945,000	442,646,387,000	171
	Jumla ndogo	1,794,866,832,000	2,167,513,219,000	372,646,387,000	20.76
Matumizi ya Kawaida	Mengineyo (OC)	69,524,201,000	69,932,306,000	408,105,000	0.58
	Mishahara (PE)	19,368,422,000	9,299,920,000	10,068,502,000	-(51.98)
	Jumla ndogo	88,892,623,000	79,232,226,000	9,660,397,000	-(10.87)
JUMLA KUU		1,883,759,455,000	2,246,745,445,000	362,985,990,000	19.269

Chanzo: Taarifa za Wizara kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2024/2025 na 2025/2026 na Usanifu wa Kamati.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa ongezeko la bajeti ya mwaka 2025/2026 kwa kiasi cha **shilingi 362, 985, 990, 000.00** limechangiwa kwa kiasi kikubwa na kuongezeka kwa fedha za maendeleo katika sekta ya nishati. Aidha, uchambuzi zaidi umebaini kuwa ongezeko la fedha hizo liko katika fedha za nje ambazo zimeongezeka kwa **shilingi bilioni 442.65** sawa na **asilimia 171** ikilinganishwa na mwaka wa fedha unaoisha.

Ni matumaini ya Kamati kwamba, ingawa fedha hizo ni za nje, Wizara itaweka mazingira yatakayoweza wakandarasi wazawa na wa ndani kupata zabuni zinazokusudiwa kutekelezwa kwa fedha hizo ili ziweze kuchangia kukuza uchumi wa taifa.

3.4 Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara na Bajeti ya Taifa

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulienda mbali zaidi kwa kulinganisha Bajeti ya Wizara hii na Bajeti ya Taifa. Ulinganisho huo uliangalia bajeti ya Wizara kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2024/2025 ambayo ni **shilingi 1,883,759,455,000.00** na bajeti pendekezwa ya mwaka wa fedha 2025/2026 ambayo ni **shilingi 2,246,745,445,000.00** kwa kuwianisha na bajeti ya Taifa kwa mwaka wa fedha 2024/2025 ambayo ni **shilingi 50,291,408,000,000.00** na bajeti pendekezwa ya mwaka wa fedha 2025/2026 ya **shilingi 57,040,252,000,000.00**. Katika uchambuzi huo, Kamati imebaini masuala mbalimbali yafuatayo: -

- (a) Bajeti ya Wizara imeongezeka kutoka **asilimia 3.8** mwaka wa fedha 2024/2025 hadi kufikia **asilimia 3.9** katika mwaka wa fedha 2025/2026 ikilinganishwa na Bajeti ya Taifa.
- (b) Fedha za Matumizi mengineyo (OC) kwa Wizara zimeongezeka kutoka **asilimia 0.26** mwaka 2024/2025 hadi kufikia **asilimia 1.09** mwaka 2025/2026 ikilinganishwa na bajeti ya Taifa.
- (c) Fedha za ndani kwa ajili ya maendeleo katika Wizara zimepungua kutoka **asilimia 12.64** mwaka 2024/2025 hadi kufikia **asilimia 11** mwaka 2025/2026 ikilinganishwa na fedha za ndani za maendeleo za bajeti ya Taifa.
- (d) Fedha za maendeleo za nje katika Wizara zimeongezeka kutoka **asilimia 7.11** mwaka 2024/2025 hadi kufikia **asilimia 11.4** mwaka 2025/2026 ikilinganishwa na fedha za nje za bajeti ya Taifa.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa kumekuwa na uwiano mzuri kati ya ongezeko la bajeti ya Taifa na ongezeko la bajeti ya Wizara. Uchambuzi zaidi kuhusu ulinganisho wa bajeti ya Wizara na bajeti ya Taifa ni kama inavyoonekana katika kielezeo Na. 05 cha Taarifa hii.

Kielelezo NA. 5: Ulinganisho wa Bajeti ya Wizara dhidi ya Bajeti ya Taifa kwa Mwaka wa Fedha 2025/2026

ULINGANISHO WA BAJETI YA TAIFA DHIDI YA BAJETI YA WIZARA MWAKA 2025/2026			
AINA	BAJETI YA TAIFA	BAJETI YA NISHATI	ASILIMIA
OC	6,444,293,900,000	69,932,306,000	1.085
Mishahara	13,174,240,500,000	9,299,920,000	0.07
Maendeleo ndani	13,320,501,900,000	1,466,020,274,000	11
Maendeleo nje	6,150,902,600,000	701,492,945,000	11.4
Deni la Serikali	17,950,311,400,000	-	-
JUMLA KUU	57,040,250,300,000	2,246,745,445,000	3.938

Chanzo: Taarifa ya Mapendekezo ya Mpango na Ukomo wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2025/2026; Randama ya Wizara ya Nishati 2025/2026 na Usanifu wa Kamati

3.5 Uchambuzi kuhusu Masuala Mahsusi

Mheshimiwa Spika, pamoja na uchambuzi wa bajeti, Kamati imejiwekea utaratibu wa kufuatilia masuala mahsusi ya kissekta kwa kuwa masuala hayo yana maslahi mapana kwa wananchi na nchi kwa ujumla. Masuala hayo ni mwenendo wa uzalishaji, usafirishaji na usambazaji wa umeme nchini na hali ya upatikanaji wa mafuta nchini. Uchambuzi kuhusu masuala hayo ni kama ifuatavyo: -

3.5.1 Mwenendo wa Uzalishaji wa Umeme nchini

Mheshimiwa Spika, katika uchambuzi wa kipengele hiki Kamati ilijikita katika masuala yafuatayo: -

(a) Uwezo wa mitambo ya kuzalisha umeme

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2024/2025, hali ya uzalishaji wa umeme nchini imekuwa ya kuridhisha ikilinganishwa na mwaka 2023/2024. Uwezo wa mitambo ya kufua umeme iliyounganishwa katika mfumo wa Gridi ya Taifa

umeongezeka kwa kiasi cha **MW 1,666.86** kutoka mwezi Februari, 2024 ambapo uwezo ulikuwa ni **MW 2,129.85**, ikilinganishwa na **MW 3,796.71** zilizofikiwa mwezi Februari, 2025 ikiwa ni ongezeko la **asilimia 78.26**.

Ongezeko hili kwa sehemu kubwa limetokana na kukamilika kwa mradi wa kuzalisha umeme wa maji wa Julius Nyerere (JNHPP) ambapo mitambo yote tisa (9) imekamilika na ina uwezo wa kuzalisha umeme jumla ya **MW 2115**.

Uchambuzi zaidi wa Kamati kuhusu uwezo wa mitambo ya kuzalisha umeme iliyounganishwa katika gridi ya Taifa ni kama unavyoonekana kwenye kielelezo Na. 06 cha taarifa hii.

Kielelezo NA. 6: Ulinganisho wa uwezo wa vyanzo vya kuzalisha Umeme katika Gridi ya Taifa dhidi ya uzalishaji unaopatikana hadi kufikia mwezi Februari, 2025

Chanzo	Uwezo wa Mitambo (MW)		Hali ya Uzalishaji kwa sasa (MW)	
	MW	Asilimia (%)	MW	Asilimia (%)
Maji	2481.270	65.35	1288	60.3
Gesi Asilia	1198.82	31.58	796	37.3
Mafuta	101.12	2.66	41	1.9
Solar	5.00	0.13	0	0
Tungamotaka	10.50	0.28	10.50	0.5
Jumla	3796.708	100	2135.5	100

Chanzo: Taarifa ya Wizara kwenye Kamati kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya mwaka 2024/2025 na Usanifu wa Kamati

(b) Ulinganisho wa uwezo wa mitambo ya kuzalisha umeme na uzalishaji halisi

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, mitambo iliyopo ina uwezo mkubwa wa kuzalisha umeme, hata hivyo, mitambo hiyo inatumika chini ya uwezo wake. Uwezo wa mitambo uliopo ni kuzalisha **MW 3,796.708**, lakini inaruhusiwa kuzalishaji **MW 2,135.5**. Mfano; uwezo wa mitambo yote ya kuzalisha umeme kwa njia ya maji hadi mwezi Februari, 2025 ilikuwa ni kuzalisha **MW 2481.27**. Hata hivyo, taarifa imeonesha kuwa uzalishaji halisi wa mitambo hiyo ulikuwa ni **MW 1,288** tu sawa na **asilimia 51.9** ya mitambo yote ya maji.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kuwa, Shirika la Umeme – TANESCO limekuwa likilazimika kuruhusu mitambo kuzalisha umeme wa kiasi cha chini ikilinganishwa na uwezo wake ili kuendana na uwezo wa miundombinu ya usafirishaji wa umeme iliyopo na wakati mwingine kulingana na mahitaji. Ilielezwa zaidi kuwa, miundombinu ya usafirishaji iliyopo ina uwezo mdogo ikilinganishwa na uwezo wa mitambo ya kuzalisha umeme.

Mheshimiwa Spika, ili kuondokana na changamoto hizo, Kamati ilielezwa kuwa Serikali imejikita katika utekelezaji wa miradi ya kimkakati ambayo itakapokamilika itachangia katika utatuzi wa changamoto hiyo kwa kiasi kikubwa. Miongoni mwa kazi zinazofanyika kutekeleza mkakati huo ni ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa **Kv 400** kutoka kituo cha kupoza umeme cha Chalinze hadi Dodoma na ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme msongo wa **Kv 400** kutoka kituo cha kupoza

umeme cha Tagamenda - Iringa hadi Sumbawanga kupitia Tunduma.

Aidha, Serikali imeendelea na utekelezaji wa miradi ya kuimarisha gridi ya Taifa, ambapo hadi mwezi Februari, 2025 kiasi cha **shilingi bilioni 150**, sawa na **asilimia 75** ya fedha za kuimarisha miradi ya gridi imara **shilingi bilioni 200** zilizotengwa katika mwaka wa fedha 2024/2025 kilikuwa kimetolewa. Vilevile, Serikali imeongeza kiasi cha fedha za mradi huo kutoka **shilingi bilioni 200** mwaka 2024/2025 hadi kufikia **shilingi bilioni 250** mwaka 2025/2026.

Mheshimiwa Spika, licha ya jitihada zinazotekelezwa na Serikali, ni matumaini ya Kamati kwamba, Serikali itatekeleza miradi hiyo kwa kasi ili kuondoa changamoto zinazokwamisha upatikanaji wa umeme wa uhakika katika baadhi ya maeneo nchini.

3.5.2 Hali ya upatikanaji wa mafuta nchini

Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu uagizaji wa mafuta nchini kupitia Wakala wa Uagizaji wa Mafuta kwa Pamoja (PBPA) kwa kutumia mfumo wa manunuzi ya pamoja (*Bulk Procurement System – BPS*). Uchambuzi wa Kamati kuhusu hali ya upatikanaji wa mafuta unaonesha kuwa, kumekuwa na ongezeko la mafuta yaliyoingizwa nchini kutoka **tani 2,083,795** kwa mwaka wa kalenda 2023 hadi **tani 2,512,895** kwa mwaka wa kalenda 2024. Ongezeko hili ni wastani wa **tani 429,100** za mafuta sawa na **asilimia 20.59**. Ongezeko hilo limeiwezesha

nchi iendelee kuwa na akiba ya mafuta inayotosheleza mahitaji.

Aidha, katika kipindi cha mwaka wa fedha 2024/2025, tathmini imeonesha kuwa kumekuwa na ongezeko la matumizi ya mafuta nchini kwa siku kwa wastani wa **asilimia 9.1** kwa mafuta ya dizeli na **asilimia 12.9** kwa mafuta ya petroli ikilinganishwa na mwaka 2023/2024. Uchambuzi umeonesha kuwa, ongezeko hilo la matumizi limechangiwa na ukuaji wa shughuli za kiuchumi nchini. Aidha, uchambuzi zaidi umebaini kuwa ongezeko la matumizi ya mafuta nchini ni kubwa ikilinganishwa na ongezeko la uwezo wa maghala ya kuhifadhi mafuta.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2024, bei ya mafuta iliendelea kupungua duniani. Matokeo ya kupungua huko yameendelea kuonekana nchini, ambapo bei ya mafuta imeendelea kushuka katika mkoa wa Dar es Salaam ikilinganishwa na mwaka 2023. Aidha, Kamati ilielezwa kuwa, kuimarika kwa shilingi ya Tanzania dhidi ya Dola ya Marekani kulichangia bei ya mafuta kuendelea kuwa himilivu.

SEHEMU YA NNE

4.0 MAONI, USHAURI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi huu, Kamati inatoa Maoni, Ushauri na Mapendekezo kama ifutavyo:-

4.1 Wizara ya Nishati

- (a) Kutokupokelewa kwa fedha za nje **shilingi 53,200,000,000.00** kwa ajili matumizi mengineyo (OC) na utekelezaji wa miradi ya gridi imara na kufikisha umeme vitongojini, kumeathiri utekelezaji uliokuwa umepangwa. Wizara ifuatilie na kuhakikisha fedha hizo zinapatikana kabla ya kukamilika kwa mwaka wa fedha 2024/2025 ili kutekeleza malengo yaliyokusudiwa.
- (b) Kwa kuwa nchi inazalisha umeme toshelevu kiasi cha kuwa na ziada, na kwa kuwa kuna faida nyingi zinazotokana na matumizi ya umeme huo ikiwemo kuchochea ukuaji wa uchumi. Ili kuchochea faida hizo, Wizara ibadili sera ya malipo yanayotozwa kwa wananchi kutokana na huduma ya kuunganishiwa umeme kutoka mfumo wa kulipia gharama zote kwa mkupuo mmoja kabla ya huduma na kuwa mfumo wa kulipia gharama hizo kwa awamu baada ya huduma kwa kukatwa deni hilo kupitia ankara za manunuzi ya umeme yanayofanywa na wateja.

4.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

- (a) Kazi ya uthamini kuhusu wananchi waliopisha maeneo yao ili kuwezesha utekelezaji wa miradi ya ujenzi wa vituo vya kuzalisha umeme katika mto Ruhudji na Rumakali mkoani Njombe imekamilika. Serikali ifuatilie kwa karibu upatikanaji wa fedha zilizotengwa kwa ajili ya kuwalipa fidia wananchi waliopisha maeneo hayo na maeneo mengine ya aina hiyo kwa mwaka 2024/2025 na mwaka 2025/2026, na kuhakikisha wananchi wote wanaostahili fidia wanalipwa kwa wakati.
- (b) TANESCO iongeze kasi ya kutekeleza miradi ya kujenga miundombinu ya kusafirisha umeme na kuimarisha gridi ya Taifa ili kuondoa changamoto ya mgawo wa umeme katika baadhi ya maeneo na umeme kukosa nguvu kutokana na uwezo mdogo wa miundombinu ya usafirishaji, ukosefu wa miundombinu na uchakavu wa miundombinu.
- (c) Mpango wa kuzalisha umeme kwa kutumia maji ya mto Ruhudji na mto Rumakali ni wa muda mrefu tangu mwaka 1998. Aidha, upembuzi yakinifu uliorudiwa mwaka 2020 hadi 2024 umeendelea kuonesha kuwa miradi hiyo inatekelezeka na ina manufaa kwa nchi kiuchumi na kijamii. Serikali iendeele na jitihada za kuhakikisha miradi hii inatekelezwa sambamba ili kuongeza manufaa ya ujenzi wa njia ya kusafirisha umeme wa msongo wa **Kv**

400 kutokea Iringa hadi Sumbawanga kupitia Tunduma inayotekelezwa.

- (d) Wakati wa ziara ya ukaguzi wa miradi katika wilaya za Njombe na Makete, Kamati ilibaini uwepo wa matukio ya mara kwa mara ya mashine umba kuungua kutokana na kupigwa na radi. Hali hiyo inachangiwa na mvua nyingi zinazoambata na radi katika maeneo hayo, na hivyo kusababisha wananchi wa maeneo hayo kukosa huduma ya umeme. Ili kuondokana na changamoto hiyo, ni rai ya Kamati kwamba, Serikali ifunge vifaa vya mifumo ya kuzuia radi (*Lightning Protection Systems – LPS*) katika maeneo hayo ili kuzuia radi kuleta madhara katika mashine umba.

4.3 Wakala wa Umeme Vijijini –REA

- (a) Katika kipindi cha mwaka mmoja kati ya februari, 2024 na Februari, 2025 idadi ya vitongoji vilivyofikishiwa umeme katika kipindi hicho ni **927** tu sawa na **asilimia 2.89** ya vitongoji vyote vilivyokuwa vimesalia, idadi ambayo si kubwa. Katika mwaka wa fedha 2024/2025, mradi huu ulipangiwa bajeti ya **shilingi bilioni 350**, kama ilivyo katika mwaka wa fedha 2025/2026. Hata hivyo, imeonekana kuwa utolewaji wa fedha zilizotengwa ulikuwa kwa kiwango cha chini, na hivyo kuathiri ufikishaji wa umeme vitongojini. Ili kufikisha umeme kwenye vitongoji vingi zaidi, Serikali ihakikishe inatoa kikamilifu fedha zilizopangwa kwa ajili ya miradi ya umeme vitongojini.

- (b) Maeneo mengi ya pembezoni mwa miji (peri-urban) hususani miji midogo yanakumbwa na changamoto ya kukosa huduma ya umeme, na hivyo kuzua malalamiko miongoni mwa wananchi wa maeneo hayo. Ili kuondoa malalamiko hayo, Serikali iongeze wigo wa miradi ya kufikisha umeme kwenye maeneo ya vijiji miji ili sehemu kubwa ya maeneo hayo ifikiwe na huduma ya umeme.

4.4 Shirika la Maendeleo la Petroli (TPDC)

Katika mwaka wa fedha 2024/2025 TPDC ilikuwa na kazi ya kusambaza gesi asilia majumbani na kwenye taasisi kwa ajili ya kupikia. Hata hivyo, idadi ya kaya zilizofikishiwa gesi hiyo bado iko chini, na hivyo kuathiri mpango wa kaya kutumia nishati safi ya kupikia yenye gharama nafuu. Hivyo basi, TPDC iongeze kasi ya ujenzi wa bomba la gesi pamoja na kuongeza idadi ya nyumba na taasisi zinazotumia gesi asilia katika kupikia.

4.5 Mamlaka ya Udhhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA)

- (a) Kumekuwa na utofauti wa gharama za kuunganishiwa umeme kwa wananchi waishio vijijini, ambapo wateja wa njia moja walio **ndani ya mita 30** kutoka kwenye miundombinu ya umeme ni **shilingi 27,000**, wateja walio **umbali wa mita 70** kutoka kwenye miundombinu ni **shilingi 515,617.52**, na wateja walio **umbali wa mita 120** kutoka kwenye miundombinu ni **shilingi 696,669.64**.

Kamati ilielezwa kuwa hali hiyo inatokana na muongozo kuhusu gharama za kuunganishiwa umeme uliotolewa na EWURA. Baadhi ya wananchi wamekuwa wakilalamikia gharama hizo kuwa ni kubwa, na pia zinaleta utofauti miongoni mwa wananchi waishio vijijini. Ili kuondokana na malalamiko hayo na kukuza ustawi kwa wananchi, EWURA ipitie upya muongozo huo kwa kuwianisha gharama hizo ili kuweka unafuu kwa wananchi wote waishio vijijini.

- (b) Ujenzi wa vituo vya mafuta katika baadhi ya maeneo nchini umeonekana kufanyika kwa namna inayoruhusu kituo kimoja kuwa jirani ikilinganishwa na kingine, na wakati mwingine vituo kujengwa karibu na makazi ya watu. Hali hiyo inahatarisha usalama wa wananchi waishio maeneo ya jirani na vituo hivyo sambamba na kuchochea vituo hivyo kutumika kama maegesho ya magari. Ili kuepuka madhara yanayoweza kujitokeza, EWURA ipitie upya muongozo unaohusu ujenzi wa vituo vya mafuta na kuwezesha vituo vya mafuta kujengwa kwa umbali stahiki.

4.6 Wakala wa Uagizaji Mafuta kwa Pamoja (PBPA)

- (a) Uhaba wa maghala ya kuhifadhi mafuta nchini unaifanya nchi kukosa uhakika na usalama wa hifadhi ya mafuta kwa muda mrefu, jambo linaloweza kuwa na athari mbalimbali ikiwemo kupanda kwa bei ya mafuta. Ili kuondokana na changamoto hiyo, Serikali iongeze kasi ya

utekelezaji wa Mradi wa Hifadhi ya Kimkakati ya Mafuta (*Strategic Petroleum Reserve - SPR*).

- (b) Mazingira yanayozunguka *flow metres* na bomba la mafuta, Kigamboni Dar es Salaam si salama kutokana na ufinyu wa eneo na kuzungukwa kwa karibu na makazi binafsi. Kwa kuwa, kuna ongezeko la kiwango cha kushusha na kupakia mafuta katika eneo hilo, shughuli zinazohitaji usalama na eneo kubwa zaidi ya lililopo, Serikali iongeze ukubwa wa eneo hilo kwa kutwaa maeneo yanayolizunguka.

SEHEMU YA TANO

5.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba kuhitimisha hoja ya Kamati kama ifuatavyo: -

5.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee nakushukuru na kukupongeza wewe binafsi kwa kuendelea kuliongoza vyema Bunge letu tukufu katika utekelezaji wa majukumu yake. Namshukuru Naibu Spika Mhe. Mussa Azzan Zungu, (Mb) pamoja na Wenyeviti wote wa Bunge kwa namna wanavyokusaidia katika uendeshaji wa vikao vya Bunge.

Aidha, napenda kutoa shukrani za dhati kwa Makamu Mwenyekiti wa Kamati Mhe. Kilumbe Shabani Ng'enda, na Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Nishati na Madini, kwa ushirikiano mkubwa walionipatia ambao umewezesha kutekeleza kikamilifu na kwa ufanisi majukumu ya majukumu ya Kamati. Kwa namna ya pekee naomba majina yao yatambuliwe na kuingizwa kwenye Kumbukumbu za Taarifa Rasmi za Bunge (*hansard*) kama ifuatavyo: -

1. Mhe. Dkt. David Mathayo David, Mb	- Mwenyekiti
2. Mhe. Kilumbe Shabani Ng'enda, Mb	- M/Mwenyekiti
3. Mhe. Aleksia Asia Kamguna, Mb	- Mjumbe
4. Mhe. Tabasamu Hamisi Mwagao, Mb	- Mjumbe
5. Mhe. Philipo Augustino Mulugo, Mb	- Mjumbe
6. Mhe. Constantine John Kanyasu, Mb	- Mjumbe

7.	Mhe. Ussi Salum Pondeza, Mb	- Mjumbe
8.	Mhe. Sophia Hezron Mwakagenda, Mb	- Mjumbe
9.	Mhe. Tumaini Bryceson Magessa, Mb	- Mjumbe
10.	Mhe. Angeline Sylvester Lubala Mabula, Mb	- Mjumbe
11.	Mhe. Iddi Kassim Iddi, Mb	- Mjumbe
12.	Mhe. Jesca David Kishoa, Mb	- Mjumbe
13.	Mhe. John Marko Sallu, Mb	- Mjumbe
14.	Mhe. Juliana Didas Masaburi, Mb	- Mjumbe
15.	Mhe. Maimuna Ahmad Pathan, Mb	- Mjumbe
16.	Mhe. Masache Njelu Kasaka, Mb	- Mjumbe
17.	Mhe. Ndaisaba George Ruhoro, Mb	- Mjumbe
18.	Mhe. Nicodemus Henry Maganga, Mb	- Mjumbe
19.	Mhe. Joseph Kasheku Musukuma, Mb	- Mjumbe
20.	Mhe. Saada Mansour Hussein, Mb	- Mjumbe
21.	Mhe. Eng. Samwel Hhayuma Xaday, Mb	- Mjumbe
22.	Mhe. Martha Festo Mariki, Mb	- Mjumbe
23.	Mhe. Janeth Elias Mahawanga, Mb	- Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda pia kumshukuru Mhe. Dotto Mashaka Biteko (Mb), Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati, kwa ushirikiano wake kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake. Vilevile, natoa shukrani zangu kwa Mhe. Judith Salvio Kapinga (Mb), Naibu Waziri wa Nishati, kwa namna alivyoshirikiana na Kamati katika utekelezaji wa majukumu ya Kamati.

Aidha, ninawashukuru watendaji wote wa Wizara ya Nishati na taasisi zake wakiongozwa na Katibu Mkuu Mhandisi Felschesmi Mramba, akisaidiwa na Naibu Makatibu Wakuu Ndg. Dkt. Khatibu Kazungu na Dkt. James Mataragio, kwa namna

walivyoshirikiana na Kamati na kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa fanisi.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, namshukuru sana Katibu wa Bunge Ndg. Baraka Ildephonce Leonard pamoja na watendaji wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuisaidia na kuiwezesha Kamati kutekeleza kikamilifu majukumu yake ya Kikatiba.

5.2 Hoja

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naomba sasa Bunge lako Tukufu likubali kuidhinisha makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Nishati (**Fungu 58**) kwa mwaka wa fedha 2025/2026 kama yalivyowasilishwa na mtoa hoja.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Dkt. David Mathayo David, Mb
**MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA NISHATI NA MADINI**

28 Aprili, 2025